

Türk Tarihinde Bir Dönüm Noktası, Büyük Taarruz ve 30 Ağustos Başkomutan Meydan Muharebesi

A Turning Point In Turkish History, Great Offensive And Battle Of Commander-In-Chief On August 30,1922

Mehmet Sedat ERKAN*

Öz:

Türk İstiklâl Harbi; topyekûn savaş prensiplerine uygun olarak, Türk Milleti'nin maddi ve manevi tüm varlığı ile yapmış olduğu eşi benzeri olmayan bir savaştı. Bu savaşta milli güç unsurlarının tamamı uygun bir şekilde kullanıldı. 26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz ve 30 Ağustos 1922'de yapılan Başkomutan Meydan Muharebesi ile Yunan ordusu kesin bir yenilgiye uğratıldı. Daha sonra Takip Harekâtı ile aralıksız kovalanan düşman kuvvetleri denize döküldü. Türk harp tarihinde ayrıcalıklı bir yeri olan bu muharebeler, İstiklâl Harbi'nin neticelenmesi bakımından olduğu kadar, harp prensiplerinin tam olarak uygulanmasında da önemli bir örnek teşkil etti.

1921 yılında Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra hızla askerî ve siyasi hazırlıklara başlayan TBMM Hükümeti, Türk ordusunu bir sene içerisinde savunma düzeninden süratle taarruz edebilecek bir duruma getirdi. Gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra Türk ordusu yığılmasını büyük bir gizlilik içinde yaptı. Türk ordusunun silah, araç ve gereçteki eksikliği, çok iyi planlanmış bir sıklet merkezi ile giderildi. 25 Ağustos 1922 günü Türk ordusunun asıl taarruz bölgesi Afyon güneybatısındaki Akarçay ile Toklusivrisi arasında idi. Bu bölgede düşmanın iki tümen ve iki alay kadar kuvveti karşısında on bir piyade tümeni ve üç süvari tümeni toplanmıştı. 26 Ağustos sabahı başlayan taarruz ile Türk ordusu, 30 Ağustos'a kadar beş gün süren şiddetli çarpışmalardan sonra Yunan kuvvetlerini kuşatarak Dumlupınar kuzeyinde ve Aslıhanlar bölgesinde imha etti.

* Dr.Öğr.Üyesi, Başkent Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara, e-mail: mserkan@baskent.edu.tr, <https://orcid.org/0000-003-2082-283X>

Yunanlıların Anadolu'ya yeniden takviye getirmesine veya başka yerlerden kuvvet kaydırmasına imkân vermeden imhasını sağlamak için kurtulabilen düşman birlikleri aralıksız olarak şiddetle ve hızla takip edildi. Düşman hiçbir yere tutunamadı. Türk ordusu 6 Eylülde Balıkesir'i, kuzey mihverde İnegöl ve Yenişehir'i geri aldı. 7 Eylülde Aydın'ı, 8 Eylülde Manisa'yı kurtardı ve 1 nci Kolordu Kemalpaşa'ya, 2 nci Kolordu Manisa'ya, 4 ncü Kolordu Turgutlu'ya vardılar. 9 Eylül 1922 öğleden öncede Türk süvarileri İzmir'e girdi. 10 Eylülde Başkomutan ve Batı Cephesi Komutanlığı ile 1 nci Kolordu İzmir'e girdi. 11 Eylül 1922 de Bursa kurtarıldı. 18 Eylül 1922 tarihinde Batı Anadolu'da tek bir Yunan askeri kalmamıştı.

Bu muharebeler Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Türk milletinin ve onun kahraman ordusunun yüksek kudret ve kabiliyetini, Türk milletinin esir edilemez bir millet olduğunu bütün dünyaya bir kez daha kanıtladı.

Bu büyük askeri zafer siyasi zaferlere zemin hazırladı. Mondros'u ortadan kaldıran Mudanya Ateşkes Anlaşması'nın imzalanarak Doğu Trakya'nın kurtarılmasına ve İtilâf Devletlerinin hazırladıkları Sevr Projesi'nin ortadan kalkmasına neden oldu. Ulusu bağımsız, Türk yurdunu bölünmez yaptı.

Anahtar Sözcükler: İstiklâl Harbi, Büyük Taarruz, Sakarya Meydan Muharebesi, Afyon, Mustafa Kemal Paşa,

Abstract:

Turkish War of Independence; was a unique war waged by the Turkish Nation with all its material and spiritual assets, in accordance with the principles of total war. All the elements of national power were used appropriately in this war. With the Great Offensive that started on August 26, 1922 and the Battle of the Commander-in-Chief on August 30, 1922, the Greek army was decisively defeated. Afterwards, the enemy forces, which were pursued incessantly with the Pursuit Operation, were poured into the sea. These battles, which have a privileged place in the history of Turkish warfare, set an important example not only in terms of the conclusion of the War of Independence, but also in the full implementation of the principles of warfare.

After the Battle of Sakarya in 1921, The Government of Grand National Assembly of Türkiye, which started its military and political preparations, brought the Turkish army to a position where it could quickly attack from the defensive order within a year. After the necessary preparations were completed, the Turkish army built up in great secrecy. The Turkish army's lack of weapons, tools and equipment was compensated with a well-planned weight center. On August 25, 1922, the main attack area of the Turkish army was between Akarçay and Toklusivrisi in the southwest of Afyon. Eleven infantry divisions and three cavalry divisions were gathered in this region against the enemy's force of two divisions and two regiments. With the offensive that started on the morning of August 26, the Turkish army surrounded the Greek forces and destroyed them in the north of Dumlupınar and in the Aslıhanlar region, after five days of fierce fighting until August 30.

The surviving enemy units were pursued vigorously and rapidly, without interruption, to ensure their annihilation without allowing the Greeks to re-reinforce reinforcements into Anatolia or shift forces elsewhere. The enemy could not hold on anywhere. The Turkish army recaptured Balıkesir on September 6, and İnegöl and Yenişehir on the northern axis. It liberated Aydın on September 7, and Manisa on September 8, and the 1st Corps arrived in Kemalpaşa, the 2nd Corps in Manisa, and the 4th Corps in Turgutlu. Before noon on September 9, 1922, Turkish cavalry entered İzmir. On September 10, the Commander-in-Chief and the Western Front Command and the 1st Corps entered İzmir. Bursa was liberated on September 11, 1922. On September 18, 1922, there was not a single Greek soldier left in Western Anatolia.

These battles, under the leadership of Mustafa Kemal Pasha, proved once again to the whole world that the Turkish nation and its heroic army were powerful and capable, and that the Turkish nation is an unenviable nation.

This great military victory paved the way for political victories. The signing of the Mudanya Armistice Agreement, which eliminated Mudros, led to the liberation of Eastern Thrace and the elimination of the Sèvres Project prepared by the Entente Powers. It made the nation independent and the Turkish homeland indivisible.

Keywords: War of Independence, Great Offensive, Battle of Sakarya, Afyon, Mustafa Kemal Pasha

Giriş:

Birinci Dünya savaşından yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmış ve daha önce Düyün-u Umumiye İdaresi ile ekonomik bağımsızlığını kaybeden İmparatorluk bu mütareke ile siyasi bağımsızlığını da kaybetmiş, mütarekenin yedinci maddesini bahane ederek yıllardır Anadolu da gözü olan devletler Türk topraklarını paylaşmaya başlamışlardır. Anadolu'yu fiilen işgal ederek, Büyük Türk Ulusunu ve Türklüğü tarihten silmek istemişlerdir. (Türk geldi, 1948: 29)

İstiklâl Harbimiz, Mondros Mütarekesinin uygulanmasındaki uygunsuzlukların son safhasını teşkil eden İzmir Bölgesine Yunanlıların kuvvet çıkarması ile 15 Mayıs 1919'da başlar. Türk İstiklal Harbi; topyekûn harekât prensibi ve metotlarına uygun olarak, Türk Milleti'nin maddi ve manevi tüm varlığı ile yapmış olduğu emsalsiz bir savaştır. “Ya istiklal ya ölüm” parolası bu savaşın tek ve en kısa ifadesidir. İstiklâl Harbi ve cereyan eden muharebeler Mustafa Kemal Atatürk'ün de ifade ettiği gibi yalnız iki ordunun karşı karşıya geldiği yerler değil, milletlerin tüm varlıklarıyla, ilim ve fen alanındaki dereceleriyle, ahlâk ve kültürleriyle, kısaca maddi ve manevi güçleriyle çarpıştıkları bir sınav sahası olmuş ve Türk Ordusunun dolayısı ile Türk Milleti'nin kesin zaferi ile sonuçlanmıştır. (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 2006: 606)

İstiklal Savaşı üç safhada icra edilmiştir. Birinci safha stratejik çekilme safhası olup, düşman ana merkezinden ve lojistik kaynaklarından uzaklaştırılmıştır. Bu sırada icra edilen muharebelerle düşman yıpratılmıştır. Sırasıyla;

Birinci İnönü Muharebesi (9-11 Ocak 1921)

İkinci İnönü Muharebesi (28 Mart - 4 Nisan 1921)

Aslıhanlar Muharebesi (9-12 Nisan 1921)

Dumlupınar Muharebesi (13-15 Nisan 1921)

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri (10-21 Temmuz 1921) yapılmıştır.

İkinci safha stratejik savunma safhası olup, Türk Ordusu Sakarya Meydan Muharebesinde 100 km'lik cephe 30 km'lik bir derinlik içerisinde, 23 Ağustos - 13 Eylül 1921 tarihleri arasında 21 gün ve gece aralıksız ve adım adım devam eden bir mücadele ile Yunan ordusunu yenmiştir. Sakarya Zaferi ile ordunun ve milletin morali yükselmiştir.

Üçüncü safha ise 1922 yılında icra edilen stratejik taarruz safhasıdır. 26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz ve 30 Ağustos 1922'de yapılan Başkomutan Meydan Muharebesi ile beş gün içerisinde neticelenmiş ve Yunan kuvvetleri kesin bir yenilgiye uğratılmıştır. Daha sonra Takip Harekâtı ile kalan düşman kuvvetleri denize dökülmüştür. Bu safha İstiklâl Harbi'nin neticelenmesi bakımından olduğu kadar, harp prensiplerinin tam olarak uygulanmasına çok önemli bir örnek teşkil etmesi bakımından da her yönü ile incelenmeye değer bir millî savaşımızdır.

1921 yılında Sakarya'da büyük bozguna uğrayan Yunan kuvvetleri, Eskişehir-Afyon hattına kadar takip edilebilmişti. Çünkü Türk ordusu gerek sayı, gerekse harp

silah araç ve gereçleri bakımından Yunan ordusuna kesin darbeyi vuracak güce erişmemişti. Zaten mevsim de kışa yaklaşmaktaydı. Öte yandan Sakarya zaferine rağmen düşman ordusunun ana unsurları imha edilmemişti. Bunun gerçekleştirilebilmesi için, her yönü ile iyi hazırlanmış ve planlanmış genel bir taarruz harekâtının yapılması gerekiyordu.

Sakarya Savaşı'ndan sonra Büyük Millet Meclisi Mustafa Kemal Paşa'ya 'Mareşallik' rütbesi ve 'Gazilik' unvanı vermişti. Ancak Türk Ordusu'nun hemen taarruza geçmemesi, özellikle 'Başkomutanlık Yasası'nın uzatılması, her defasında mecliste muhalif grubun sert eleştirilerine sebep oluyordu.

Askeri gelişmeleri yeterince bilmeyen, ama hisleriyle hareket eden bazı milletvekilleri, gelişen bu güzel havayı bozma yolunda çaba gösteriyorlardı. Sakarya Zaferinden sonra uzun bir süre geçmesine rağmen ordunun taarruza geçmemesini eleştirerek, ordu aleyhinde yersiz ve zararlı düşüncelerin doğmasına sebep olmaya başlamışlar, hatta meclis içinde ve dışında faaliyetlerini artırarak yıkıcı propagandalarını ordu safalarına kadar götürmüşlerdi. Taarruz edilebilmesi için ateş üstünlüğünün ve manevra kabiliyetinin sağlanması gerekiyordu. Halbuki o andaki durumda henüz bu aşamaya gelinmemişti. Bu güç durum karşısında Mustafa Kemal Paşa, orduyu ve milleti umutsuzluğa düşürecek ve iç dinamikleri sarsacak davranışları önlemek için TBMM 'de bir konuşma yapmak zorunda kaldı.

Başkomutan 4 Mart 1922 günü akşamı Meclis'teki gizli oturumda yaptığı konuşmasında "Ordunun, taarruzun bütün hazırlıklarını tamamlamadan, yarım yamalak tedbirlerle ve duygusal düşüncelere dayanarak taarruza geçilmesinin mümkün olmayacağı" belirtti ve Meclis üyelerine "Orduda kötü ve tamiri güç durumlar yaratacak bu şekildeki açık tartışmalardan kesinlikle kaçınılmasını gerektiğini" hatırlattı. (Nutuk, 2008: 513)

Mustafa Kemal Paşa'nın Mecliste kötümser ve durum değerlendirmesini iyi yapamayanlara karşı sert çıkmasındaki neden, Meclisin, yani iç cephenin önemi idi. Zaferin kazanılması için fikir birliği içinde olunması ve Meclis içinde gerekli olan dayanışma ve kararlılık gerekliydi. (Şahin, 1998: 596)

Atatürk kendi ifadesiyle zaferin kazanılması için ordu-millet işbirliğinin gerekliliği için şu veciz ifadeleri söylemiştir. "Asıl olan iç cephe dir. Bu cephe bütün memleketin, bütün milletin vücuda getirdiği cephe dir. Zahiri cephe, doğrudan doğruya ordunun düşman karşısındaki silâhli cephesidir. Bu cephe sarsılabilir, değişebilir, yenilenebilir. Fakat bu hâl hiçbir vakit bir memleketi mahvedemez. Mühim olan, memleketi temelinden yıkan, milleti esir ettiren iç cephenin düşmesidir." (Nutuk, 1994: 433)

Büyük Taarruz öncesi siyasi ve askeri gelişmeler:

Uzun süren harpler dolayısıyla memleket kaynakları çok zayıflamış, hatta tükenmişti. Millet çok yoksul düşmüştü. Büyük Taarruz öncesi ulusun hazırlanması maneviyatının yükseltilmesi için mitingler düzenlendi, toplum bilgilendirildi ve birlik ve beraberlik ruhunun oluşturulması için çaba harcandı. Sakarya Zaferi kazanıldıktan sonra bütün milletin morali yükselmiş ve vatanın düşmandan temizleneceğine olan inancı artmıştı. İstanbul'un bozguncu propagandaları ve Yunan uçaklarının attıkları bildirilere kimse değer vermez olmuştu. Ordudaki firar olayları da gittikçe azalmaktaydı. (Türk İstiklal Harbi, 1968: 8)

5 Ağustos 1921 tarihinde çıkarılan yasa ile başkomutanlık görev ve yetkileri 3 Ay için M. Kemal Paşa'ya verilmişti. (Bu görev ve yetkiler 31 Ekim 1921, 4 Şubat 1922 ve 6 Mayıs 1922 tarihlerinde üç defa uzatıldı.) Bu imkân sayesinde orduyu kuvvetlendirilebilmek için derhal bir takım tedbirler almaya yöneldi. 7-8 Ağustos 1921'de "Tekâlif-i Milliye" (Milli Yükümlülükler) adındaki emri yayınladı. Böylece dünyada ilk kez savaş stratejisinde büyük bir devrim sayılan "Topyekûn savaşı" uygulamaya koydu. (Kayıran, 1989: 647) Başkomutan M. Kemal Paşa'nın Büyük Taarruzla ilgili millettен istediği fedakârlık ve özveri yurdun her tarafında büyük bir istekle yerine getiriliyordu. Birliklerin beslenmesi, giyecek ve donatım oldukça iyi bir duruma gelmişti. Bütçeden artan paranın müsaadesi oranında maaşlar muntazam ödenmeye başlandı. Maaş verilemediği aylarda da erden Başkomutana kadar o ay kimse maaş almıyordu ve her iş adalette görülüyordu. (Türk İstiklal Harbi, 1968: 9) Vatanın kurtarılması için Anadolu'daki Yunan kuvvetlerinin kesin imhası gerekiyordu. Düşmanın savunma düzeninde tertiplenmesi ve durgunluğundan faydalanılarak Türk ordusu savunma düzeninden süratle taarruz ordusu haline getirilmesi için bir sene içerisinde hazırlıklara başlandı. Bu kapsamda

- Genel seferberlik ilan edilerek birlik mevcutları artırıldı ve birliklerdeki personel mevcutları takviye edildi, ordunun mevcudu 200.000 kişiye çıkarıldı. Geri bölge ve diğer cepheledekiler ile beraber 300.000 kişiye yakın asker silah altına alındı.
- Orduların kuruluşu yeniden düzenlenerek, gurup komutanlıkları kaldırıldı, yerine kolordu ve ordu komutanlıkları kuruldu,
- Eğitim faaliyetlerine önem verildi. Tabur ve alay tatbikatları ile kolordu ve ordu komutanlarının idaresinde sık sık tümen tatbikatları ve kolordu manevraları ile atışlı tatbikatlar yapıldı. Ordunun muharip gücü yükseltildi.
- Yunanlıların taktik ve tekniklerini, muharebe usullerini içeren kitaplar yazılarak çoğaltıldı ve bilgilenmeleri için birliklere dağıtıldı.
- Muhabere, sıhhi tahliye ve tedavi, ulaştırma sistemleri yeniden bir plan dâhilinde ele alındı. (Kara Harp Okulu, 1983: 313)
- Motorlu araç sayısı çok azdı. Ordunun harekât yeteneğini artırmak için at, öküz arabaları ve merkeplerden istifade edildi. Birlikler 100 kilometrelik bir hareket kabiliyeti kazandılar.
-

Büyük Taarruz'a hazırlık sürecinde ordunun muharip gücünün artırılması için bütün imkânlar kullanıldı. Tekâlif-i Milliye Kanunu (Millî Yükümlülükler) ile Anadolu olanaklarından istifade edilirken, İstanbul'dan silah ve cephanenin Anadolu'ya geçirilmesi dâhil, çeşitli ülkelerinden silah, cephane ve malzeme satın alındı. Fransa'nın ve Rusya'nın yardımları sağlandı. (Sarısaman, 2016: 271)

Bütün kaynaklardan son derece faydalanılmasına rağmen, 1922 yazında Batı Cephesi kuvvetleri o zamana kadar insan, vasıta ve malzeme bakımından İngiltere'den devamlı lojistik destek alan Yunan ordusu seviyesine ulaşamamıştı.

Dış politikada, dünya kamuoyuna haklı davamızı anlatmak ve vatanı kurtarmak için girişilen millî mücadelenin başlangıcında kabul edilen ve coğrafi, siyasi, ekonomik ve sosyal yönden ulaşılabilecek hedefleri içeren Misak-Millî'yi (Millî And) açıklamak ve kabul ettirmek için gayret gösteriliyordu. Düşmanla I. Dünya Savaşında olduğu gibi dokuz cephede savaşılması gerekiyordu. Çok cepheli savaşın ülkeyi ne hale getirdiği ortada idi. Siyasi ve askerî alanda iyi değerlendirmeler yapıldı ve uygun adımlar atıldı.

Stratejik bakımdan da üç cephenin ikisinde; doğu ve güney cephelerinde bizimle çarpışan düşmanların yalnız tarafsızlıkları değil, dostlukları ve yardımları da sağlanmıştı. Doğu cephesinde daha önce Ruslarla Moskova Anlaşması imza edilmişti. Bu anlaşmanın hükümleri esas olmak üzere Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan ile 13 Ekim 1921'de Kars anlaşması imza edilerek doğu cephesi emniyete alındı. Güney cephesinde ise Fransızlarla 20 Ekim 1921'de Ankara Anlaşması imza edildi. Fransızlar Adana ve Antep bölgelerinde çekildi. Ayrıca Fransızlar, parası sonra verilmek ve bir kısmı hibe suretiyle silah, ulaştırma aracı ve harp malzemesi yardımında bulunacaklardı. (Görgülü, 1992: 2) Bu yardımlar Büyük Taarruz'a hazırlık döneminde gerçekleşti. İç cephede de isyanlar söndürülmüş huzur ve sükûn gelmişti. Ayrıca Misak-ı Millî konusu her platformda vurgulandı. Milleti temsil eden TBMM'nin yüksek ve kudretli bir gücü olduğuna olan inanç arttı.

Türklerin karşısında yalnızca Yunanlılar ile onu destekleyen İngilizler kalmıştı. İngiltere kamuoyu ve sömürgeleri Türkiye ile barış yapılmasını, Hindistan; 10 Ağustos 1920'de imzalanan ve Türklere Anadolu'da küçük bir toprak parçası bırakan Sevr Antlaşması'nın düzeltilmesini, İzmir ve Trakya'nın Türklere verilmesini istiyordu. İtilaf Devletleri, Türk Ordusunun savaşma azim ve iradesini özellikle Sakarya Meydan Muharebesinden sonra açık olarak gördüler. Yunan Ordusu'nun yenilgiye uğramadan önce, Sevr Projesini ayakta tutabilmek veya bazı ufak değişikliklerle kabul ettirmek niyetindeydiler. 22 Mart ve 26 Mart 1922 tarihlerinde iki tarafa da barış tekliflerini İstanbul, Ankara ve Atina'ya göndererek üç hafta içinde bir konferans toplanmasını istediler. Yapılan teklife göre iki taraf muharebe hatları arasında 10 Km. tampon bölge bırakılacak, İtilaf Devletleri'nin temsilcilerinin nezareti altında üç ay durum muhafaza edilecek, bu müddet barış yapıncaya kadar uzatılabilecekti. Birliklerin durumunda değişiklik yapılmayacaktı. Bir yerden bir yere malzeme de götürülmeyecek, ordumuzu ve askerî durumumuzu, İtilaf Devletleri'nin askerî komisyonları kontrol edip denetleyebileceklerdi. Bu komisyonların hakemliği kabul edilecekti. Ayrıca Doğu'da bir Ermeni devleti kurulacak, Boğazlar'da askerden arındırılmış bölgeler oluşturulacak, Trakya'da Kırklareli, Edirne, Babaeski Yunanlılara bırakılacaktı. Edirne'de

yaşayan Türkler ile, İzmir Rumları yönetime eşit bir şekilde katılacaklardı. Türk ordusunun Sevr Projesinde tespit edilen mevcudunun iki katına çıkarılacağı bildirildi. (Belen, 1970)

Çarpışmalar üç ay süre ile durdurulacak ve bu durum, barış için yapılacak ön görüşmeler taraflarca kabul edilinceye kadar, üçer aylık sürelerle kendiliğinden yenilenecekti. Büyük Millet Meclisi Hükümeti 5 Nisan 1922’de cevap verdi. Bu cevapta, mütareke esas olarak kabul olunmakla beraber, Anadolu’nun tahliyesinin mütareke tarihi ile aynı zamanda başlaması, mütareke süresinin dört ay olması, ilk on beş günde Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar’ın, dört ay sonra İzmir de dâhil olduğu halde bütün Anadolu’nun boşaltılması istendi. Boşaltmanın sonunda müzakereler henüz bitmemişse mütarekenin üç ay daha uzatılması teklif edildi. Kendilerine toparlanma imkânı veren İtilâf Kuvvetleri’nin teklifini Yunanlılar hemen kabul etti, Türkiye ise prensip olarak barıştan yana olmakla birlikte, mütareke için haklı olarak Anadolu’nun boşaltılmasını şart koşmuştu. Bilinçaltına Sevr Projesi yerleşmiş olan İtilâf Devletleri ise bu şartları kabul etmediler ve 15 Nisan da olumsuz cevap verdiler. Bu girişim İngiltere’nin Yunanlıları haksız ve yayılcı bir politika ile desteklediklerini bir defa daha ortaya koydu. Diğer yandan Türk bağımsızlık mücadelesinin haklılığını ve Meclis’in sesini Avrupa kamuoyuna duyurdu. (Türk İstiklal Harbi, 1967: 133)

Yunan Cephesine gelince; Yunan ordusunun Sakarya Meydan Muharebesi’ndeki başarısızlığından sonra 1922 Mayıs ayı içerisinde Yunan Genelkurmay Başkanı Viktor Dusmanis tarafından Küçük Asya Ordusu Baş komutanlığına Anastasios Papulas’ın yerine Yeoryos Hacıanestis’in (Hacı Anesti) atanmasına karar verildi. Hacıanestis başkomutanlığı üstlendiği 5 Haziran 1922 tarihinde 59 yaşında idi. 1912- 1913 Balkan Savaşında görev yapmıştı. Yunanistan’ın Doğu Makedonya’daki en büyük şehri olan Drama’daki 5 nci Tümen’e 1915 yılında komutan olarak atandı. Yunan ordusundaki siyasi çekişmeler yüzünden bir dönem görev almazken, 1921 yılı sonunda korgeneral rütbesinde tekrar göreve döndü. 1922 Mart’ında Atina’ya dönen Hacıanestis, nisan ayında Trakya’daki Yunan ordusunun komutanlığına getirildi. Disiplinli ve bilgili bir komutandı. Başkomutanlığı üstlenmiş olan Hacıanestis, başarılı bulmadığı için Küçük Asya Ordusu Kurmay Başkanı Pallis ve yardımcısı Sariyannis’i görevden aldı. Yine üç kolordu komutanını da değiştirdi. Hacıanestis, 3 ncü Kolordu Komutanı Polimenakos’u da görevden alarak, yerine 10 ncu Tümen Komutanı Petros Sumilas’ı, 2 nci Kor. K’lığına General Kimon Digenis’i, 1nci Kor. K’lığını General Nikolas Trikopis’i getirdi. (Erdem, 2009: 449)

Bilhassa Sakarya yenilgisinin Yunan Ordusunun moralini bozduğunu gördü. Subayların siyasetle uğraşmaları, terfi ve atamalarda yapılan haksızlıklar, maaşların düzensiz verilmesi orduda huzursuzluk yaratmaktaydı. Hacıanestis maaş, iaaş ve ikmal işlerini düzeltti. 8 Haziran 1922 tarihinden başlayarak on beş gün süresince bütün cepheyi denetledi. Yunan ordusunun eğitim durumunu iyi gördü. Orduda muharebe görmemiş subay ve er çok azdı. Uzun süredir Anadolu’da bulunan ve çatışmalara giren birliklerin muharebe tecrübeleri ve eğitimleri iyi durumda ve atış başarı oranları yüksekti. Diğer yandan uzun süren muharebeler neticesinde erlerin memleketlerine dönmek istediklerini, bilhassa Sakarya yenilgisinden sonra ordunun moralinin bozuk olduğunu gördü. Subayların siyasetle uğraşmaları, rütbe yükselmelerinde ve atamalarda yapılan haksızlıklar, maaşların zamanında ödenmemesi gibi olumsuzluklar da

orduda huzursuzluk yaratıyordu. Maaş, iaşe ve ikmal işlerini düzeltti. Cephe gerisinde bulunan ve aktif olmayan subay ve askerlerin cepheye dönmesini sağladı. Böylece Yunan ordusunun nispeten güveni arttı ve morali yükseldi. (Türk İstiklal Harbi, 1967: 14)

Hacı Anesti görevine başlarken iki görüşe sahipti. İlki Anadolu'daki Yunan savunma hatlarında gerekli düzeltmeler yaparak muharebe cephesini daraltmaktı. Böylece Yunan savunması daha kolay olacaktı. Diğer düşüncesi ise, Trakya'da Yunan kuvvetlerini takviye ederek İstanbul'u işgal etmektir. Bu durumda Türklerin direnişinin kırılacağını hesaplıyordu. Fakat bu hareket tarzına başta Fransızlar olmak üzere İtilâf kuvvetleri şiddetle karşı çıktılar. Yaptığı denetimde çeşitli heyetler kurarak savunma hatlarını inceledi. Ordunun savunma düzenini ve mevzilerini çok beğenmişti. Denetimelerde bulunan İngiliz heyetleri de tahkimatların ve savunma mevzilerinin çok iyi olduğunu bildirince orduyu geri çekme ve cepheyi daraltma düşüncesinden vazgeçti.

Türk ve Yunan kuvvetlerinin muharebeden önceki durumları:

Yunanlılar, 21 gün gece gündüz çok şiddetli çarpışmaların sürdüğü Sakarya Meydan Muharebesinde yenilerek 13 Eylül 1921 günü Alpu-Seyitgazi-Afyon-Ahırdağı hattına çekilerek burada Türk kuvvetlerine karşı savunma tertibi aldı. Birçok direnek noktalarından meydana bu savunma hattını çeşitli yapay engellerle güçlendirdi ve sağlaştırdı. Makinalı tüfek yuvaları, gözetleme yerleri parça tesirli mermilere karşı korumalı yapıldı. Mevziler arasında irtibat hendekleri yapıldı. Mevzilerin önüne dikenli tel engeller yerleştirildi ve önlerine lâğım tarlaları inşa edildi.¹ Hatta Yunan savunma mevzilerini denetleyen bir İngiliz kurmay subay, Türklerin bu çok iyi hazırlanmış savunma hattını 6 ayda ele geçirebilirse iki günde aldık diye övünebilirler dedi. (Atatürk'ün Söylev Ve Demeçleri, 2006: 365) Diğer yandan Yunan Küçük Asya Ordusu'nun yaklaşık 300 kilometreyi bulan bu savunma cephesinde her yerde yeterince kuvvet bulundurması mümkün değildi. Bu bakımdan stratejik önemi olan Afyon-İzmir ile Eskişehir-Bursa ana yaklaşma istikametlerini çok daha kuvvetli tahkim etmişti. (Alptekin, 1949: 76)

Türk ordusu taarruz için stratejik yığılanmaya² başlamadan önce, yani ağustos 1922 başlarında Batı Cephesindeki birlikler; Kocaeli Gurubu, birinci ve ikinci ordular ile süvari kolordusundan meydana geliyordu. 18 piyade, 5 süvari tümenine sahipti. Batı Cephesi karargâhı Akşehir'de idi.

Kocaeli Gurubu Albay Halit Bey komutasında, Geyve Boğazından Gemlik'e kadar olan bölgede Bilecik ve Bursa'da konuşlu Yunan birliklerine karşı bulunuyordu. Karargâhı Geyve istasyonundaydı.

2'nci Ordu: Yakup Şevki Paşa (Subaşı) komutasında, 2, 3, 4 ve 6'ncı Kolordulardan meydana geliyordu. Üç kolordusu Eskişehir-Seyitgazi-Afyon hattı doğusunda savunma mevziinde, 4'ncü Kolordusu Bolvadin'de (Afyonkarahisar'ın 40 km. doğusunda) ihtiyatta bulunuyordu. Karargâhı da Bolvadin'de bulunuyordu.

1 Kazılan tünellere patlayıcılar yerleştirilerek düşman askerine veya siperlerine zarar verme.

2 Bir harekâta tahsis edilen büyük kuvvetlerin ve bunların lojistik desteğinin, harekâtın başlaması için istenilen bölgeye intikali ve o bölgede toplanmasıdır.

İnci Ordu: Nurettin Paşa komutasında, 6,8 ve 14'üncü Tümenleri ile Afyon güneyi bölgesini, Dinar Bölge Komutanlığı, Menderes Müfrezeleri ve 3'üncü Süvari Tümeni müstakil müfrezeleri ile Ege Denizi'ne kadar Menderes Vadisini korumakta idi. Bu ordunun İnci Kolordusu Çay-İshaklı bölgesinde ihtiyatta bulunuyordu. Ordunun karargâhı Çay'da (Afyonkarahisar'ın 50 km. güneydoğusunda) bulunuyordu.

5 nci Süvari Kolordusu Fahrettin Paşa (Altay) komutasında üç süvari tümeni ile (1,2 ve 14 ncü Süvari tümenleri) Afyon güneydoğusunda cephe ihtiyatında bulunuyordu. Karargâhı Ilgın'da (Akşehir'in 50 km. doğusunda) bulunuyordu. (Türk İstiklal Harbi, 1967: Kroki 1)

Yunan Küçük Asya Ordusu, Hacıanestis komutasında dörder tümenli üç kolordu ile müstakil piyade tümenleri ve üç alaylı bir süvari tümeni ve ordu bağlı birliklerinden meydana geliyordu. Karargâhı İzmir'de idi.

Bilecik Grubu, bir piyade tümeni ile iki müstakil alay Bursa-Bilecik bölgesinde,

3 ncü Kolordu, 3,10 ve 15. Tümenleri ile Eskişehir-Seyitgazi bölgesine savunma mevziinde, bir alayı ise ihtiyatta, karargâhı Eskişehir'de,

İnci Kolordu General Trikopis komutasında dört tümen vardı. (1, 2, 4 ve 12. Tümenler) iki tümeni ile Afyon batısında, iki tümeni ile Afyon kuzeyinde bulunuyordu. Bu kolordunun ihtiyatı yoktu.

2'nci Kolordu General Digenis komutasında üç tümeni ile (7, 9 ve 13. Tümenler) Döğer-İhsaniye-Hamam bölgesinde ordu ihtiyatında,

İki piyade ve bir süvari tümeni Uşak-Çivril bölgesinde bulunuyordu. Bu kuvvetlerden başka geri emniyeti için müstakil alay ve müfrezeler vardı. Her iki taraf Eskişehir-Afyon arasında asıl kuvvetleri ile tertiplenmişlerdi. Marmara bölgesinde tâli kuvvetleri (İkinci derecedeki) bulunuyordu. (Görgülü, 1992: 9)

Taarruzdan önce Türk Batı Cephesi'nin genel mevcudu 8658 subay, 199 283 er, 67974 hayvan, 3141 beygir arabası, 1970 öküz arabası, 2318 kağı, 86 otomobil, 198 kamyon,33 ambulans, 100 352 tüfek, 2025 hafif makineli tüfek, 839 ağır makineli tüfek, 323 top, 5282 kılıç, 10 uçaktan meydana geliyordu.

Yunan Küçük Asya Ordusu ise 6418 subay, 218 205 er ve 450 top, 90 000 tüfek 3139 hafif ve 1280 ağır makineli tüfek, 63721 hayvan, 4036 kamyon, 1776 otomobil, 50 uçak mevcuttu. (Türk İstiklal Harbi, 1967: 16)

İki tarafın kuvvetlerini karşılaştırdığımızda personel sayılarının hemen hemen eşit olmasına rağmen Yunanlıların hafif ve ağır makineli tüfek ve top sayıları daha fazla idi. Ayrıca ikmal faaliyetleri ve birlik kaydırmada çok önemli olan motorlu taşıt sayısı bakımından da 25 kat fazla idi. Diğer yandan Türk ordusundaki piyade silahları ve topların cinsleri çok çeşitli ve cephaneleri de kısıtlıydı. Örneğin 42 çeşit top vardı ve çoğunun atış süratleri düşüktü. Bu durum muharebelerde ateş gücünde ve ikmal sisteminde zafiyet yaratırdı. Yunan ordusunun topları ise seri ateşli ve bol cephaneye sahipti. Türk ordusunda ikmal sisteminin düzenli işleyebilmesi için kolordu ve tümenlerde aynı cins silah bulunması için büyük ölçüde değişimler yapıldı. Büyük Taarruzda 23.Tümen kurmay başkanı olan General Fahri Belen'in ifadesiyle "Ordu bir

silah müzesine benziyordu.” Türk ordusunun ulaşım araçları kağrı, at arabası, katır, deve ve eşek kollarından oluşuyordu. Yunan Ordusu ise kendilerine her türlü desteği veren İngilizlerin yardımları nedeniyle silah, araç, gereç, cephane, uçak ve teknik gereç bakımından Türk tarafına oranla çok üstün durumda idi. Türk ordusunun ise süvari üstünlüğü vardı. (Belen, 1970: 16)

Normal askeri strateji ve taktik kurallar dikkate alındığında iki tarafın kuvveti eşit, hatta Yunanlıların daha fazla olduğu böyle bir durumda taarruz imkânsızdı. Savunan tarafa karşı taarruz eden kuvvetlerin başarısı için en az üç katı kuvvette olması lazımdı. Çünkü savunan taraf araziye tahkim ederdi ve arazi faktörünü kendi lehine kullanırdı.

İki tarafın muharebe planları:

Türk ordusunun taarruz planının esası bir imha muharebesi idi. Siyasî isteklerin gerçekleştirilebilmesi için düşman harp gücünün kırılması lazımdı. Çünkü Yunanlıların Anadolu'yu terk etmeye niyetleri yoktu. Türk Başkomutanlığının planına göre, Yunanlılar Eskişehir-Afyon hattında hareketsiz bırakılacak, kuvvetlerin büyük çoğunluğu ile sıklet merkezi³ yapılarak Afyon güneybatısında düşmanın savunmasının kuvvetli olduğu ve bir taarruz beklemeyeceği değerlendirilen güney yanına taarruz ederek kuşatılacaktı. Böylece düşman en hassas yeri olan İzmir-Afyon ana stratejik ikmal yolundan yoksun bırakılacaktı. Aynı zamanda Yunanlıların derinlikte hazırladığı diğer tahkimli mevzilerde tutunması da çok zor olacaktı.

Bu riskli fakat çok akıllıca hazırlanan plana göre; Yakup Şevki Paşa komutasındaki 2 nci Ordu Sakarya Nehri ile Akarçay arasından 50 000 kişi ile 120 kilometrelik cephe- de 120 000 kişilik düşman kuvvetlerine taarruz ederek düşmanı cepheye bağlayacak; Nurettin Paşa komutasındaki 1nci Ordu, sıklet merkezi ile Afyon güneybatısından 110 000 kişi ile 40 000 kişilik Yunan kuvvetlerine taarruz ederek düşman mevzilerini yarararak kuşatacaktı. Planlama iyi ama aynı zamanda riskli idi. Sayı ve kuvvetçe cephesindeki Yunan ordusuna karşı zayıf kalan 2'nci Türk ordusunun durumunu Yunanlılar fark ederse, Konya-Ankara istikametinde kolaylıkla taarruz ederek Anadolu içlerine ilerleyebilirlerdi. Başkomutanın ana fikri, kuzeyde 2 nci Ordu bölgesinde Yunan kuvvetleri tehlikeli bir durum yaratmadan cephenin güney kanadında kuvvetleri toplayarak baskın tarzında bir taarruzla Yunan mevzilerini yarmak ve kuşatarak imha etmektir. Türk başkomutanlığı hazırladığı taarruz planında asıl taarruz yerinde, yani Afyon güneyinde düşmanın iki tümen iki alayına karşılık onbir piyade üç süvari tümenini kullanıyordu. (Görgülü, 1992: 42) Yani Türk ordusu kuvvetinin büyük bir kısmını burada toplamıştı. Böyle bir durumda Mustafa Kemal Paşa hariç her komutanın böyle bir riskli kararı vermesi de mümkün değildi.

Bu gözüpek ve cesurca hazırlanan taarruz planının riski ise, geniş bir cephede zayıf bırakılan 2 nci Türk ordusunu Yunanlılar fark ederse, taarruz ederek Konya-Ankara istikameti düşmana açılır ve Türk kuvvetleri kolayca imha edilebilirdi. Başkomutanın ana fikri; kuzeyden beklenen Yunan ilerlemesi tehlikeli bir durum almadan, c

3 Savaşta kesin sonuç alınacak yerde ve zamanda düşmanın muharebe gücünden üstün muharebe gücü uygulamak.

ephenin güney yanında kesin sonuçlu başarıya ulaşma inancı üzerinde toplanıyordu. Bu da, baskın şeklinde bir taarruzla Yunan kuvvetlerini kuşatarak imha etmek, dolaşması ile parlak bir zaferin elde edilmesini mümkün kılmak demektir. Askerlik sanatının şahasesi olan imha meydan muharebesinin yaratılması için, bölgede üstün kuvvetler toplanması ve büyük tehlikeleri göze almak gerekir. Her komutanın böyle büyük riski göze almayı gerektiren bir karar vermesi mümkün değildi. Böyle bir kararı, ancak Gazi Mustafa Kemal Paşa gibi büyük bir komutan verebilirdi. Büyük taarruzun başarası kuvvetlerin güneye kaydırılmasını gizlemek, sıklet merkezi tesis ederek düşmana baskın yapmaktı. Büyük bir gizlilik içinde kuvvetlerin Afyon güneyine kaydırılması gerekiyordu.

Temmuz ayı sonlarına doğru ordumuzun eksiklerinin büyük bir kısmı tamamlandı. Ancak ortada bir başkomutanlık sorunu vardı. Daha önce Mustafa Kemal Paşa'ya verilen başkomutanlık süresi bitmiş ve Büyük Millet Meclisinde bu süre uzatılmamıştı. Ordumuz hukuki yönden başkomutansızdı. Düşman karşısındaki bir ordu kritik bir zamanda komutansız bırakılamazdı. Bu duruma Mustafa Kemal razı olamazdı. Durumu Büyük Millet Meclisine açıkladı. 20 Temmuz 1922'de başkomutanlık süresi süresiz olarak uzatıldı.

Bu sorunu da ortadan kaldıran Mustafa Kemal Paşa, 23 Temmuz 1922 akşamı Ankara'dan hareketle Batı cephesi karargâhının olduğu Akşehir'e gitti. Cephe komutanı (İsmet İnönü) ile taarruz planı üzerinde konuştu ve Genelkurmay Başkanının da (Fevzi Çakmak) katılmasını uygun gördü.

Bu günlerde daha önce Türklere esir düşen, avam kamarası üyesi General Townshend Adana'ya gelmişti ve Mustafa Kemal Paşa ile görüşme isteğini Ankara'ya bildirmişti. Başkomutan 24 Temmuz'da Konya'ya gitti. Görüşmenin Konya'da yapılmasını isteyen Başkomutanın amacı Batı Cephesi Karargâhına yapacağı ziyareti dikkatlerden kaçırmak istemesiydi. Bu buluşma basına ve etrafa duyuruldu. (Önder, 1989: 20)

Mustafa Kemal Paşa General Townshend'le görüştü. Görüşmelerde meselenin siyasi yollarla çözülemeyeceğini bir kez daha anladı. Bu düşüncesini 26/27 Temmuz 1922'de Başbakan Rauf Bey'e çektiği bir telgraf ile bildirdi. (Sarısamam, 2016: 281) 27 Temmuzda Akşehir'e geri döndü. 27/28 Temmuz gecesi üç silah arkadaşı taarruz planı üzerinde görüştüler ve 15 Ağustos'a kadar ordunun harbe hazır duruma getirilmesi kararlaştırıldı.

Bir futbol maçının yapılacağı bahanesiyle, 28 Temmuz günü ordu komutanları ile bazı kolordu komutanları Akşehir'e çağrıldı. 28/29 Temmuz gecesi ilgili komutanlara taarruz planının esasları açıklandı ve fikirleri alındı. Ertesi gün Başkomutan, Genelkurmay Başkanı, Cephe komutanı tekrar görüşerek planın ayrıntılarını saptadılar.

Ankara'da olan Milli Müdafaa Vekili (Milli Savunma Bakanı) Kazım Paşa'nın (Özalp) da karargâha gelmesi istendi. 1 Ağustos 1922 günü Akşehir'e geldi. Milli Savunma Bakanı ile yapılan görüşmede, ordunun taarruza hazırlanması için Milli Savunma Bakanlığına düşen işler üzerinde duruldu ve bakanlıkça yapılacak işler saptandı. Başkomutan ve daha sonrada Milli Savunma Bakanı ile Genelkurmay Başkanı Ankara'ya döndüler. 6 Ağustos 1922'de Batı Cephesi komutanı ordularına gizlice taarruza hazırlık emrini verdi.

Genelkurmay Başkanı 13 Ağustos'ta tekrar cepheye döndü. Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Bakanlar kuruluna taarruz kararını açıkladı. Onların da onayını aldıktan sonra durumu meclise açıklamak gereği duydu. Çünkü Mustafa Kemal'in muhalifleri ordu hakkında olumsuz propaganda yapıyorlar, ordunun taarruz edemeyeceğini ileri sürüyorlardı. Gerçi bu durum taarruz planının gizliliği yönünden faydalıydı ama daha fazla sürdürülmesi güvensizliğe yol açabilirdi. Genelkurmay Başkanı 13 Ağustos'ta tekrar cepheye gitti. Genelkurmay Karargâhı da 16 Ağustos'ta Akşehir'e vardı ve göreve başladı.

17 Ağustos'ta Başkomutan Mustafa Kemal Paşa Tuz gölü üzerinden otomobille Konya'ya hareket etti. Başkomutanın Konya'ya gelişi tamamen gizli tutuldu. Durumu bilen birkaç kişi Başkomutan Ankara'daymış gibi davrandı. Üstelik onun Çankaya'da bir çay partisi verdiği gazetelerde yayınlandı. Mustafa Kemal Paşa buradan Akşehir'deki cephe karargâhına geçti. Burada kısa bir görüşmeden sonra 20 Ağustos 1922 saat 16.00 sularında 26 Ağustos 1922 sabahı düşmana taarruz edilmesini emretti. (Türk İstiklal Harbi, 1967: 30)

20/21 Ağustos 1922 gecesi ordu komutanlarını karargâha çağıran Mustafa Kemal Paşa, Fevzi ve İsmet Paşaların da katıldığı bir toplantı yaptı. Bu toplantıda harita üzerinden harp oyunu şeklinde taarruz planı ayrıntılı bir şekilde tekrar gözden geçirilerek açıklandı. (Nutuk, 2008: 542)

Bu harekâtın başarısı esas taarruz yerinin, yani sıklet merkezi tesis edilen yerin düşmandan gizlenmesine bağlıydı. Fark edilirse savaşı kazanmak ve düşmanı imha etmek mümkün değildi. Planın başarısı;

- Baskın,
- Sıklet Merkezi,
- Sürat,
- Düşmanın cepheden tespit edilmesi ve

- 40 kilometre genişliğindeki güney cephede hâkim tepelerin bir an önce ele geçirilmesine bağlıydı.

24 Ağustos akşamına kadar 1'inci ordu birlikleri yığınağını büyük ölçüde tamamladı ve gizlilik içinde güneye kaydırıldılar. Bu maksatla şu tedbirler alındı;

- İntikal planları önceden yapılan keşif bilgilerine dayalı olarak çok ayrıntılı yapıldı.
- Birliklerin güzergâhları üzerinde gereken yerlerde yollar iyileştirildi, köprü ve geçitler onarıldı.
- Yürüyüşlerin tamamı gece yapıldı. Gündüz hiçbir hareket gösterilmedi.
- Gece yürüyüşlerinin sonunda ağaçlıklı ve köy gibi yerlerde konaklama yapıldı.
- Birliklerin terk ettikleri yere geriden gelen başka bir birlik yerleştirildi. İkmal erlerinden bazıları ile çadırlar sökülmeden bırakıldı.

- Birliklerin hepsi birden harekete geçirilmedi. Parça parça, zamanca kademeli yürütüldü.
- İleri toplama bölgeleri cepheye bir gece yürüyüş mesafesinde (10-15 km) geride seçilerek düşmanın gözünden saklandı.
- Cepheye yaklaştıkça ses ve ışık disiplini tedbirleri artırıldı. Hücum mevziine ilerlerken topların demir tekerleklerine ve atların ayaklarına bez sarıldı. Mataralar sıkıca bağlandı.
- Düşmanı yanıltmak için bazı birlikler gündüz geriye yürütüldü, gece tekrar yerlerine alındı.
- Gerek düşmana, gerekse kendi askerlerimize bir Yunan taarruzunun beklenmekte olduğu, taarruz hazırlıklarının tamamlanamadığı, bu nedenle savaşa siyasi girişimlerle son verilmeye çalışılacağı bilgileri sızdırıldı.
- Ankara Hükümetinin taarruz konusunda kararsızlık içinde olduğu, Anadolu'da karışıklıklar olduğu söylentileri çıkarıldı.
- Başkomutan ve diğer komutanların bölgeye gidişi gizlendi.

Taarruz saati Ordu Komutanlarına 25 Ağustos günü öğle saatlerinde bildirildi. Taarruz zamanını ast birlik komutanları son anda öğrenebildi. (Görgülü, 1992: 19) Asıl taarruzu yapacak 1'inci Ordunun emrine, 2'nci Ordunun emrindeki 2'nci ve 4'üncü kolordular da verildi. (Türk İstiklal Harbi, 1967: 47) Yapılan keşiflerde Yunan kuvvetlerinde 25 Ağustos 1922 sabahına kadar konuş durumunda bir değişiklik tespit edilmedi. Düşman büyük kısmıyla 2'nci Ordu karşısında bulunmaktaydı. Bu Türk Ordusunun 1'inci Ordu ile Afyon güneybatısından yapacağı taarruz için büyük bir fırsat yaratıyordu. (Türk İstiklal Harbi, 1967: 53) 24 Ağustos 1922 günü Başkomutanlık karargâhı Şuhut kasabasına, bir gün sonrada Kocatepe'nin güneyindeki ordugâha taşındı

Harekâtın cereyan tarzı:

26 Ağustos 1922 Günü: (Taarruzun birinci günü)

26 Ağustos 1922 saat 03.00 de Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa (Çakmak), Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa (İnönü), Cephe Kurmay Başkanı Albay Asım (Gündüz), muharebe idare yeri ve aynı zamanda ordu gözetleme yeri olan Kocatepe'ye çıktılar. Sabahın ilk ışıklarıyla beraber (Saat 5.30) yarma bölgesinde toplanan 200 Topla 15 dakikalık bir tanzim atışını müteakip bir buçuk saat düşman mevzilerine yoğun bir topçu hazırlık ateşi yapıldı. 1'inci Ordunun 1'inci ve 4'üncü kolordularının sorumluluk sahası olan bu bölgedeki ateş, en şiddetli olarak Kalecik Sivrisi, Tınaztepe, Belentepe hattında toplanmıştı. Düşman neye uğradığını şaşırılmıştı ve tam bir baskın sağlandı. Bu zaman esnasında piyadeler, düşman mevzilerine yaklaştı, Topçu atışı gerilere kaydırılır kaydırılmaz 1'inci Ordu bütün cephede hücumla kalktı. Düşman tahkimatı üzerinde açılan geçit ve gediklerden istifade ile 5'inci Kafkas tümeni Küçük Kalecik Sivrisini, 11'inci Tümen onun batısındaki ileri

mevzileri, 23 Tümen Belentepe'yi, 15'inci Tümen Tınaztepe'yi, 14'üncü Tümen Kılıçarslan geçidiğini ele geçirdi. (Kara Harp Okulu, 1983: 320)

16 Ağustos günü 1310 rakımlı tepe ile Çiğiltepe ve Toklu Sivrisi hariç diğer bütün mevziler elimize geçti. Fahrettin Paşa komutasındaki 5'inci Süvari Kolordusu 25/28 Ağustos gecesi, Çiğiltepe ile Toklu sivrisi arasında düşmanın geçilmez diye boş bıraktığı dar geçitlerden insanüstü gayretlerle hayvanları, silah ve gereçleri geçirerek Ahır dağlarını aştı ve sabaha karşı Sincanlı-Kırka hattına ulaştı. Düşmanın geri bölgesindeki ulaştırma hatlarına, daha sonrada 1'inci Ordu ile koordineli olarak düşmana taarruz etti. Bir süvari bölüğü Küçük köydeki Yunan demiryolu muhafızlarını etkisiz hale getirdi ve demiryolunu tahrip etti. Mevcut olan ve Uşak ve İzmir'e giden telgraf hatlarını keserek Yunanlıların muhabere irtibatını kesti. Bu suretle muharebe meydanından çok uzakta (İzmir'de) bulunan Yunan Başkomutanı Hacıanestis'in cephe ile irtibatını felce uğrattı.

Tali taarruzu yapan (İkinci derece) 2'nci Ordu planlandığı şekilde asıl taarruz bölgesi belli olmasın diye 1'inci Ordu ile aynı zamanda taarruza başladı ve düşmanın kuvvet kaydırmasına mani oldu ve hatta bazı Yunan mevzilerini de ele geçirdi. Mürettep Süvari Tümeni Afyon-Eskişehir yolunu kesmek üzere Döğer istikametinde ileri harekâtına devam etti. Bu suretle muharebenin ilk günü Yunan ordusunun büyük kısmı çembere alınmaya başladı. Bugünkü muharebelerde düşman ihtiyatındaki 2'nci Yunan Kolordusu bir tümenini 2'nci Ordu cephesinde muharebeye sevk etti. Böylece ihtiyat kuvvetinin bir kısmını başlangıçta yanlış bölgede kullandı. Bugün yapılan muharebelerde yarma tam anlamıyla gerçekleşmedi. (Alptekin, 1949: 84)

27 Ağustos 1922 Günü: (Muharebelerin ikinci günü)

Asıl taarruzu yapan 1'inci Ordu bölgesinde, 1 ve 4'üncü Kolordular ihtiyatlarında bulundurdıkları birer tümenlerini de bugünkü taarruzlarda muharebeye soktular. Gün ağarırken başlayan taarruz öğleye kadar şiddetle devam etti. Üst üste süngü muharebeleri yapıldı. Çiğiltepe dâhil bütün düşman mevzileri ele geçirildi. Saat 14.00'dan itibaren düşman savunma cephesi yarılmıştı. 1'inci Ordu birlikleri kaçan düşmanı takip ediyor ve peşini bırakmıyordu. 4'üncü Kolordunun 8'inci Piyade Tümeni saat 17.30'da Afyon'a girdi. 1'inci Kolordu tümenleri düşmanın Balmahmut güneyi, Ayvalı hattından geçen ikinci mevziine girdiler ve kuzeye doğru ilerlediler. Süvari Kolordusu bugün yine batı yönünde doğru taarruzlarına devam etti ve çekilmek isteyen düşman tümenlerine hızla müdahale ederek düzenli çekilmelerine mani oldu. (Kara Harp Okulu, 1983: 321)

2'nci Ordu da şiddetli taarruzlar yaptı. Kazuçuran tepesi, Dedesivrisi'ni ve Gazlıgöl'ü ele geçirdi. Bu ordu karşısında düşman saat 15.00'den itibaren kaçmaya başladı. Düşmanın cephesi de yarılmıştı. Bu suretle düşman büyük kısmı çember içine alınmıştı. 2'nci Ordu üç tümeniyle, düşmanın beş tümenle tuttuğu cephesini yardı. Sayıca üstünlüğün kıymet ifade etmediğini, Türk askerinin vatan sevgisini, savaşa azim ve iradesini bir kez daha ortaya koydu.

Yunan ordusu ise 1'inci ve 2'nci Kolorduları ile Eğret - Küçükköy - Dumlupınar'dan geçen üçüncü hat mevzilerinde tutunmak için toplanmaya çalışıyordu.

Birliklere 27 Ağustos 1922 akşamı Batı Cephesi komutanlığından özetle şu emir verildi:

Düşmanın kuzeye veya batıya çekilmesi ihtimaline karşı;

- 2'nci Ordu sağ kanadı ile düşman tümenlerini kuzeyden kuşatarak Kütahya'ya çekilmesini önleyecek,
- 1'inci Ordu sol kanadı ile düşmanı batı yönünde kuşatacak ve İzmir istikametinde çekilmesine mani olacak,
- Süvari Kolordusu düşmanın gerilerine taarruza devam edecek,
- 3'üncü Kolordu Eskişehir cephesindeki düşmanın çekilebileceğini göz önüne alarak bir tümeni ile Döğür - Altınbaş - Kütahya istikametinde düşmanın geri bölgesine taarruz edecek. (Alptekin, 1949: 86)

28 Ağustos 1922 Günü: (Muharebelerin üçüncü günü)

1inci Ordu bölgesinde; 2'nci Kolordu birlikleri batı istikametinde (Araplarçiftliği) taarruzlarına devam etti, karşılaştığı 12'nci Yunan tümenine taarruz ederek kuzeye attı. 4'üncü Kolordunun doğusundan ilerleyerek, Köprülü-Araplı çiftliği bölgesine yanaştı ve 2'nci Ordu ile irtibat sağladı. 1'inci Kolordu sabah erken saatlerinde, Bal-mahmut bölgesinde takip ettiği iki düşman tümenine taarruz etti. Bu tümenler tüm araç, gereç ve malzemelerini bırakarak karmakarışık ve düzensiz bir şekilde kuzeye çekildi. Kolordu, düşmanın batıya çekilmesini önlemek için Dumlupınar istikametini kapatmak üzere batıya doğru ilerledi. 1'inci Kolordu bu işleri 30 ve 23'üncü Tümenleriyle yapmıştı, diğer iki tümeni sol kanatta kademeli olarak ileri harekâtına devam etti. 4'üncü Kolordu 1'inci Kolordunun sağından kuzeye doğru ilerledi ve düşmanın batıya çekilmek isteyen unsurlarını önledi.

2'nci Ordu bölgesinde; Mürettep Süvari Tümeni⁴ sabah şafakla hareket ederek Döğeri ele geçirdi ve Kütahya istikametinde ilerlemeye devam etti. 6'ncı Kolordu İhsaniye - Araplarçiftliği hattına ulaştı.

5'inci Süvari Kolordusu, 2 ve 14'üncü Süvari Tümenleriyle gecede ilerlemesine devam ederek demiryolunun kuzeyine geçti. 2'nci Süvari Tümeni, düşmanın 2'nci Kolordu karargâhı ile 9'uncu Tümenin gecelediği Eğret köyüne baskın yaptı. Bir ulaştırma birliğini ele geçirdi ve birliği koruyan muhafızlarını kılıçtan geçirdi. 1'inci Süvari Tümeni 4'üncü Kolordunun taarruzlarına devam ettiği düşmana kuzeyden taarruz etti ve kolordunun taarruzunu kolaylaştırdı. (Kara Harp Okulu, 1983: 322)

Düşman bugünkü muharebeler sonunda Afyon mevzilerinden tamamen sökülüp atıldı ve kesin olarak mağlup edildi. 1'inci ve 7'nci Yunan tümenlerinin döküntüleri hiçbir yerde tutunamayarak perişan bir halde kaçtı. Düşmanın büyük kısmı da kuzeye ormanlar içine doğru kaçmaya çalışırken çekilme istikametleri ve ulaşım yolları tamamen kesildi.

4 Çeşitli birliklerden oluşan, düzenlenmiş

28 Ağustos 1922 akşamı Batı Cephesi komutanı şu emri verdi:

- Üç gündür devam eden muharebelerde kesin surette yenilgiye uğratan düşmanın büyük kısmının tamamen imhası için; 1'inci Ordu bütün kuvvetleriyle batı istikametinde taarruzlarına devam edecek, Dumlupınar'ı düşman kuvvetlerinden önce ele geçirecek ve batıya çekilmeyi başaran düşman birliklerini de takip ederek imha edecek,
- 5'inci Süvari Kolordusu da batı yönünde çekilmek isteyen düşmanın çekilme istikametlerini kapatacak (Alptekin, 1949: 87)

29 Ağustos 1922 Günü: (Muharebelerin dördüncü günü)

Yunan Ordusunun 1'inci ve 2'nci Kolordularına ait 5 tümen Ulucak – Hamurköy - Çalköy üzerinden Dumlupınar'a çekilmek istiyordu. 4'üncü Kolordu bütün tümenleriyle 1'inci Kolordu 3'üncü ve 23'üncü Tümenleri ile güneyden kuzeye doğru taarruz ettiler.

1'inci Kolordu Dumlupınar'a çekilmekte olan iki düşman tümenini mağlup etti ve ağır zayıat verdirdi. Yunan birlikleri Ağaçköy doğusu istikametinde çekilmeye çalıştı. 1'inci Kolordu Dumlupınar yolunu kapadı ve batıya doğru ilerlemesine devam etti. Bu suretle Dumlupınar mevzilerinin de gerisi kesildi. Türk ordusu süratle hareket ederek kaçan düşmanın çekilme yollarını kesmişti. Henüz direnmesine devam eden ve kıtalarımız gerisinde kalan Toklusivrisi'ne bugün 14'üncü, 15'inci ve 6'ncı Tümenler ile taarruz edilerek bu direnek noktası da ele geçirildi.

2'nci Ordu bugün uzun ve yorucu yürüyüşlerle kuzeyden takip harekâtı yaptı. (1. Tümen Döğer - Hamidiye, 61'inci Tümen Karaca Ahmet - Altuntaş istikametinde ilerledi, Mürettep Süvari Tümeni Genişler'e ulaştı. 17'nci Tümen Resulbaba - Beşkarış, 16'ncı Tümen Resulbaba'dan Genişler'e ilerledi. Tesadüf ettiği düşman artçılarını imha ve esir etti.

5'inci Süvari Kolordusu düşman gerisine saldırarak onun Kütahya istikametinde çekilmesine mani oldu.

Ordularımızın 29 Ağustos akşamı ulaştığı yerler şu şekilde idi:

5'inci Süvari Kolordusu'nun 14'üncü Tümeni Alpar'da, 2'nci Tümeni Kurtköy'de,

2'nci Ordu'nun 1'inci Tümeni Hamidiye'de, 61'inci Tümeni Altuntaş civarında, 16'ncı Tümen Genişler'de, 17'nci Tümen Hamurköy kuzeyinde,

1'inci Ordu'nun 1'inci, 5'inci, 12'nci, 11'inci ve 3'üncü tümenleri Oğlanmezarı güneyi- Adatepeler güneyi - Selkisaray köyü - Dumlupınar kuzeyi hattına kadar ulaşmışlardı. 2'nci Kolordu Elvanpaşa'da ihtiyatta bulunuyordu. (Alptekin, 1949: 89)

İşte bu suretle 1'inci ve 2'nci Yunan Kolordu karargahları ile bu kolordulara bağlı beş tümeni (4'üncü, 5'inci, 12'nci, 13'üncü ve 9'uncu Yunan tümenleri) Türk ordusunun 1'inci ve 2'nci Ordu birlikleri ile Süvari Kolordusu tarafından kuşatıldı ve çember

içine alındı. Geceleyin düşmanın kaçmasına fırsat vermemek içinde birlikler düşmana taarruza durmaksızın devam ettiler, zayıat verdirdiler ve buldukları yerleri terk etmelerine izin vermediler.

Yunan Ordusuna komuta eden General Trikopis, kuvvetlerini Küçük Aslıhanlar yolu ile Dumlupınar mevzilerine çekmeyi düşündü. Fakat akşama doğru aldığı raporlardan; güney yanının tamamen çöktüğünü, Dumlupınar yolunun da kapandığını öğrendi. Bunun üzerine kuzeydeki dağ yollarından batıya çekilmeye karar verdi. Tümenlerine Çalköy'de toplanmaları emrini gönderdi. (Kara Harp Okulu, 1983: 323)

26 Ağustosta başlayan Büyük Taarruz 27, 28, 29 Ağustos günleri çok zor şartlarda gece gündüz aralıksız askeri düzen içerisinde devam etti. Türk askeri hiçbir yılmılık belirtisi göstermeden milli bir ruhla korkusuzca savaştı. Göz yaşartıcı yüzlerce kahramanlık örneği yaşandı. Bu gelişmeler 30 Ağustos Meydan Muharebesini hazırlamıştı.

30 Ağustos 1922 Günü: (Başkomutan Meydan Muharebesi)

29 Ağustos 1922 gününün muharebe raporları Afyon'daki Batı Cephesi Komutanlığına gece yarısından sonra ulaştı. Türk Başkomutanlığı düşman büyük kısmının kuşatıldığını gördü ve imhasını gecedan kararlaştırdı. Buna göre 1'inci ve 2'nci Ordular ve 5'inci Süvari Kolordusu ile düşmanın büyük kısmına cepheden taarruzla birlikte iki yanını da kuşatacak, düşmanın çekilme yolları kesilecek, 5'inci Süvari Kolordusu meydan muharebesi sonucu alındıktan sonra Kızılağ vadisinden Uşak istikametine yönelecekti.

Ağustos günü yapılacak harekâta ait emirde gecedan verildi. Bu emre göre:

- 2'nci Ordu; 61'inci Tümenle Kırkpınar güneyi - İşören kuzeyinden güneybatı istikametinde, 6'ncı Kolordu, 16'ncı Tümeni ile Çalköy kuzeyinden Çalköy'ün güneybatı yönüne doğru taarruz edecek, 17'nci Tümen kolordu ihtiyatında olacak,
- 1'inci Ordu; 4'üncü Kolordu 11'inci Tümen ile Zafer tepesinden Çalköy'ün kuzeybatı istikametinde, 5'inci Tümen Küçük Aslıhanlar'dan Küçük Adatepe'sine, 23'üncü Tümen Büyük Aslıhanlar'dan Büyük Adatepe'ye, 3'üncü Tümen Ağaçköy doğusundan Büyük Adatepe'nin kuzeybatı istikametine taarruz edecekti. (Alptekin, 1949: 90)

Verilen bu emri 1'inci Ordu geceleyin aldı. 2'nci Ordu ile Süvari Kolordusu telsizleri iyi işlemediği için bu emri alamadı. 30 Ağustos 1922 sabahı Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa (Çakmak) otomobile giderek Beşkarış'ta 2'nci Ordu, Kurtköy'de Süvari Kolordu komutanını bularak kendisi gerekli emirleri verdi. Batı Cephesi Komutanı Afyon'da cephe karargâhında kaldı ve harekâtı idare etti. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa 1'inci Ordu karargâhına giderek emirleri kendisi verdi. Muharebeler esnasında oradan 2'nci Kolordu Karargâhına, oradan da 11'inci Tümen topçularının mevzilendiği Zafer tepesindeki gözetleme yerine giderek buradan muharebeyi idare etti.⁵

5 Burada da, Atatürk'ün, kendi hayatını hiçe sayarak, kesin sonuç yerinde cephenin en önünde bulunduğu görülmektedir. O'nun başarı sırlarından birisi de budur. Komutan kritik zaman ve yerde bulunmalıdır. Arıburnu, Anafartalar, Sakarya ve Afyon'da olduğu gibi Aslıhanlar muharebesinde de O'nu en ilerde ve kesin sonuç yerinde görürüz. Halbuki Yunan Başkomutanı Hacı Anesti bu esnada 300 km. uzakta İzmir'de bulunuyordu.

Süvari Kolordusu Kızılaş deresinden düşmanı kaçırmamak üzere taarruz etti. Bu suretle düşmanın büyük kısmı cepheden ve her iki yandan kuşatılmış ve gerisi de kapatılmıştı.

Öğleden sonra taarruz çok şiddetlendi. Topçu bataryalarının yoğun ve şiddetli ateşleri karşısında düşman siperlerinde barınamıyordu. Kızılaş deresi süvarilerimiz tarafından kapatılmıştı. Düşman ölüm çemberinden kurtulmak için her tarafa başvurdu, her saldırdığı yerde ateş ve süngü ile karşılanıyordu. Düşman için kesin bir savaştan veya esir olmaktan başka çare kalmamıştı. (Kara Harp Okulu, 1983: 324)

Muharebe akşam alaca karanlıktan sonra da devam etti. Çok şiddetli çarpışmalardan ve süngü hücumları ile düşmanın 1'inci, 2'nci Kolordu karargâhları ile 4'üncü, 5'inci, 9'uncu, 12'nci, 13'üncü Tümenleri imha veya esir edildi. 1'inci Kolordu Komutanı daha sonra başkomutan olan General Trikopis, 2'nci Kolordu Komutanı General Digenis, birçok üst rütbeli asker ve 800 civarında döküntü Kızılaş vadisinden kaçmayı başarabildi. Kaplangı Dağı bölgesinde İzmir istikametinde perişan halde kaçan 1'inci, 2'nci ve 7'nci Yunan tümenlerinin döküntülerinden başka Türk ordusunun karşısında İzmir'e kadar savaşacak Yunan birliği kalmamıştı.

2 Eylül 1922 takip harekâtı esnasında Uşak'a ulaşmak için kaçan Yunan Başkomutanı General Trikopis ve 2'nci Kolordu Komutanı General Digenis, 13'üncü Tümen komutanı Albay Kaimpales, 190 subay ve 4400 er ile altı topçu birliği esir edildi. (A Concise History, 2003: 430)

Batı Cephesi Komutanının orduya yayınladığı tarihi vesika ile Türk İstiklâl Savaşını kesin olarak sonlandıran bu büyük meydan muharebesine (Başkomutan Meydan Muharebesi) adı verildi.

İstiklal Harbinde 5. Süvari Kolordu Komutanı olan Orgeneral Fahrettin Altay ise hatıralarında Büyük Taarruzu şu şekilde anlatmaktadır:

“Başkomutan Meydan Muharebesi, 5 gün, geceli gündüzlü süren büyük bir savaştır. 26 ağustos 1922 sabah alaca karanlıkla beraber Atatürk Şuhut ve Sandıklı kasabaları arasındaki Kocatepe'den verdiği emirle, açılan topçu ateşi ile başlamış, 30 Ağustos 1922 akşamı yine Atatürk'ün Dumlupınar yakınlarında Çalköyü üzerindeki Zafer Tepe'de Mehmetçikle omuz omuza çarpışırken verdiği süngü hücumu ile son bulmuştur. 26/27 Ağustos günlerinde şiddetle yapılan saldırılarımız neticesinde Afyon'u düşman, terke mecbur edilmiştir. Topçularımızın şiddetli ve müessir ateşleri, süvari kolordumuzun düşman gerilerindeki faaliyeti, piyadelerimize destek olmuş ve düşman cephesi tamamıyla yarılmıştır. 28 Ağustosta Başkomutan ve mahiyeti Afyon'a girerek, düşmanın yeni bir cephe tutmasına meydan verilmeyecek şekilde harekâta devam emirlerini vermişlerdir. 29 Ağustos'ta kuzeyden 2'nci, güneyden 1'inci ordularımız düşmanı sıkıştırmış ve süvari kolordumuzda Murat Dağı geçitlerinden çekilmesine meydan bırakmamıştır. Verilen emirlerin icrasını kontrol etmek ve gelişen durumlara göre, yerinde yeni emirler vermek üzere, 30 Ağustos sabahı, Başkomutan tarafından Genelkurmay Başkanı General Fevzi Çakmak kuzey bölgeye (2'nci Ordu Bölgesine) gönderilmişti ve kendisi de güney bölgeye (1'inci Ordu Bölgesine) gitmişti. Cephe komutanı İsmet Paşa ise merkezde bırakılmıştı.

Ordumuzun üç büyük komutanı aralarında bu şekilde iş bölümü yaparken Yunan ordusunun başkomutanı (Yorgo Hacıanestis), cepheden yüzlerce kilometre geride, İzmir’de şaşkın bir şekilde vakit geçiriyordu. Atatürk, Çal köyü yakınlarına geldiği zaman düşman ordusunu yakından görerek onun imhası için son bir darbeye lüzum olduğunu anlamış ve civarındaki birliklere bu son safhayı emretmiştir. Bir araya gelen büyük komutanlar derhal Uşak’a ilerleyerek bu şirin şehrimize askerlerimizle birlikte girmişlerdir. Kesin zaferi sağlayan son emrini vermesinden dolayı cephe komutanı, bu savaşa Başkomutan Meydan Muharebesi ismini vererek, milletimizin Atatürk’e minnet ve şükranını tarihin diliyle bildirmek istemiştir.” (Altay, 1970: 176)

31 Ağustos 1922 Günü:

31 Ağustos sabahı genel durum şöyle idi: Çalköy - Allhören - Yeniköy - Adatepe bölgesi dere tepe insan ve gereç ile dolu idi. Yunanlıların beş tümeni, iki kolordu karargâhı, kolordu bağlı birlikleri, ordu ve kolordu topçusu, tutsak edilenler arasında idi. Bu birliklere ait seyyar hastaneler, ağır toplar, otomobiller, arabalar, gereç ve donatım burada toplanmıştı. Ele geçirilen sadece topların adedi 141 idi. Muharebe meydanının civarındaki ormanlara kaçan erler ve yaralılar da burada toplandı. (Türk İstiklal Harbi, 1967: 274)

Başkomutan meydan Muharebesinde düşmanın büyük kısmı imha edilmişti. 14’üncü, 15’inci, 57’nci, 6’ncı Tümenlerimizin taarruzları karşısında 1’inci, 2’nci ve 7’nci Yunan Tümenleri ile süvari tümeni oldukça ciddi artçı muharebeleri vererek Uşak-İzmir genel istikametinden çekiliyordu. Kocaeli gurubunun taarruzu karşısında Yunan tümenleri olduğu yerde kalmışlardı. Çal - Menderes bölgesinde bulunan düşman tümenleri de çekilmeye başlamışlardı. (Alptekin, 1949: 92)

Takip Harekâtı:

Muharebeler Türk Ordusuna bütün savaşı kazandıracak bir durum üstünlüğü sağlamıştı. Uşak istikametinde çekilen dağınık düşman birliklerinin toplanmasına meydan vermemek lâzımdı. Bunu önlemek için, Eskişehir bölgesinden çekilen düşman kolordusunu da yakalayıp mağlup etmek ve asıl kuvvetlerle ileri harekâta devamla, süratle İzmir’e girmek lazımdı.

Bu değerlendirmeden sonra, Başkomutan şu tarihi emrini verdi:

“TBMM Orduları; Afyonkarahisar- Dumlupınar Büyük Meydan Muharebesinde zulmedici ve gururlu bir ordunun asıl unsurlarını inanılmayacak kadar az bir zamanda yok ettiniz. Büyük ve soylu milletimizin fedakârlıklarına yaraşır olduğunuzu kanıtlayorsunuz. Sahibimiz olan büyük Türk Milleti, geleceğinden güven duymada haklıdır. Muharebe meydanlarındaki beceriklilik ve fedakârlıklarımızı yakından görüyor ve izliyorum. Milletimizin hakkınızda verdiği değere aracılık etmek görevini, arkasını bırakmıyarak, devamlı yapacağız.

Ordular; ilk hedefiniz Akdeniz’dir, ileri” (Kara Harp Okulu, 1983: 326)

Bu direktifi alan birlikler genel olarak şu takip görevlerini yaptılar:

- Süvari Kolordusu: Salihli-Manisa genel istikametinde ilerledi. Uşak'tan çekilen düşman kıtalarının çekilmesine mani oldu, küçük ölçüde demir yolu tahribatı yaptı.
- 1'inci Ordu: Uşak – Salihli – İzmir genel istikametinde ilerledi ve bir kısım kuvvetleri ile kuzeyden Manisa'ya ilerledi.
- 2'nci Ordu: Gediz- Sındırgı-Dikili istikametinde takip yaptı.
- 3'üncü Kolordu: 1'inci Tümen, Mürettep Süvari Tümeni, Porsuk müfrezesi Bandırma istikametinde Marmara Denizine vardı.
- Kocaeli Gurubu: Zayıf birlikleri ile Bilecik- Yenişehir bölgesinde kaldı, asıl kuvvetleri ile Bursa istikametinde takip yaptı.

Takip harekâtı çok şiddetli ve sıkı uygulandı. Düşman hiçbir yere tutunamadı. Yunan döküntüleri çekilirken yerleşim yerlerini yakıyor, masum sivil halkıda öldürüyor. 1 Eylül 1922'de 1'inci Kolordu Uşak'ı geri aldı. Eskişehir cephesindeki 3'üncü Yunan Kolordusu da artçı muharebeleri vererek Bursa istikametinde çekilmeye başladı. Türk birlikleri 2 Eylül'de 1'inci Ordu, 1 ve 2'nci Kolorduları ile 7'nci Tümeni birinci hatta 4'üncü Kolordu ikinci hatta olarak takibe devam etti.

Türk ordusu 6 Eylül'de Balıkesir'i, kuzey mihverde İnegöl ve Yenişehir'i geri aldı. 7 Eylül'de Aydın'a, 8 Eylül'de Manisa'yı kurtardı ve 1'inci Kolordu Kemalpaşa'ya, 2'nci Kolordu Manisa'ya, 4'üncü Kolordu Turgutlu'ya vardılar. 9 Eylül 1922 öğleden öncesinde Türk süvarileri İzmir'e girdi. 10 Eylül'de Başkomutan ve Batı Cephesi Komutanlığı ile 1'inci Kolordu İzmir'e girdi. 11 Eylül 1922'de Bursa kurtarıldı.

Türk Ordusu Başkomutan Meydan Muharebesinin hemen devamında başlayan, takip harekâtında da stratejik kurallara uygun olarak sürat ve şiddetle düşmanı takip etti ve geciken Yunan ordusunun artan kuvvetleri ile bir yerde toplanıp tekrar savunma düzeni almasına veya diğer bölgelerden başka kuvvetler getirerek takviye etmesine, örneğin İzmir'in doğusunda Yamanlar Dağı-Manisa-Torbalı bölgesinde savunma yapma imkânı da bırakmadı. Türk ordusunun taarruzundaki yüksek sevk ve idare, harp tarihindeki imha muharebelerinin örneklerinden biri oldu. (Çalışlar, 2007: 110)

18 Eylül 1922 tarihi itibari ile Anadolu'daki bütün Yunan ordusu imha edilmiş, vatan toprakları Boğazlar ve Trakya hariç düşman işgalinden kurtarılmıştı. Türk Ordusu beş gün gece ve gündüz en kanlı muharebelerden sonra İzmir'e kadar hiç dinlenmeden takip harekâtı yapmış ve 300 kilometreyi on bir günde almıştı. (Türk İstiklal Harbi, 1975: 499)

Türk ordusunun 26 Ağustos 1922'de başlayıp 18 Eylül 1922'de son bulan Büyük Taarruz ve Takip Harekâtındaki kayıpları şehit, yaralı ve esir olmak üzere 547 subay, 13829 erdi. Ordu mevcuduna göre subay zayıyatı %6,3, er zayıyat oranı ise % 6,9 dur. Gece gündüz yapılan kanlı muharebeler ve alınan sonuçlara göre bu kayıplar azdı. (Türk İstiklal Harbi, 1969: 240)

Yunan ordusuna gelince; on iki piyade ve bir süvari tümeniyle altı bağımsız alaydan kurulu olan Yunan Küçük Asya Ordusu'nun mevcudu, Yunan kaynaklarına göre

218.000 olup, bunlardan altı tümeni ve bağımsız dört alayı tamamen yok edilmişti. Kurtulabilen altı tümen ve iki bağımsız alay da donatımsız, bitkin ve pek az mevcutla çekilebilmişlerdi. Yunan ordusu ölülerinin sayısı 100.000'in üzerinde idi. Alınan esir sayısı ise 20.000 kişi idi. (Kara Harp Okulu, 1983: 328)

Ayrıca Yunanlılardan 300 top, 336 makinalı tüfek, 1116 hafif makinalı tüfek, 22697 tüfek, 656 kamyon ele geçirildi. Fakat bunların yarısına yakını yakıldığı için kullanılamaz durumda idi. Yunanlılar zulüm yaparak kaçarken terk ettikleri 65.000 köy ve kasabayı yakıp yıkmışlardı. 600 000'e yakın büyük ve küçükbaş hayvanı da telef etmişlerdi. Bunun yanı sıra birliklerin hızlı hareket etmesi sonucu kurtarılan bazı yerlerde ise malzemeler sağlam ele geçirildi. Örneğin Afyon, Balmahmut, Eskişehir istasyonlarında ele geçirilenler hariç, Uşak'ta 4 lokomotif ve 40 vagon, Elvanlar'da lokomotif ile eşya ve erzak dolu 26 vagon ele geçirildi. Kurtarılan yerlerdeki canlı ele geçirilen hayvanlar ordunun ihtiyacı tamamlandıktan sonra halka dağıtıldı. Bu kapsamda 8371 beygir, 8430 öküz ve manda, 8711 eşek, 14340 sütlü koyun, 440 deve dağıtıldı. (Türk İstiklal Harbi, 1969: 244)

Sonuç ve Değerlendirme:

Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi Türk milletinin bütün dünya milletleri önünde verdiği büyük bir sınavdı. Türk milleti bütün varlığını ecdadına yaraşır bir şekilde bu sınavda ortaya koydu. İstiklâl Savaşımızın son safhası olan bu muharebede de milletçe topyekûn savaşın bir örneği verildi. Cepheye ordu savaşırken ikmal işleri harbe katılamayan yaşlı ve çocuklar, içlerinde küçük çocukları da bulunan kadınlar tarafından dinlenilmeden aralıksız yapıldı. İkmal faaliyetleri araçların yetersizliği sebebiyle kötü ve bozuk yollarda, gündüzün sıcak, gecenin soğuk hava şartlarında hayvan kollarıyla (Öküz arabası, at, eşek, katır, deve) uygulandı. Bu örnek tutum ve davranış Türklere has vatan sevgisinin bir örneğiydi.

Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesinin sonucunda Yunanlıların Ankara ulaşarak Anadolu'yu işgal hevesleri tamamen ortadan kalktı ve onu destekleyen başta İngiltere olmak üzere emperyalist devletlerin politikaları iflas etti. İngiliz parlamentosu karıştı ve Lloyd George Hükümeti düştü. Muharebelere katılan Yunan Küçük Asya Ordusunun bazı komutanları yenilgileri nedeniyle suçlanarak idam edildi. Yunan Megali İdeali gerçekleşemedi ve Yunanlılar ile birlikte İtilâf Devletlerinin Türk vatanını parçalama girişimi İzmir'de denize döküldü.

Türk milletinin esir edilemez bir millet olduğu bütün dünyaya bir kez daha gösterilmiş oldu. Bu büyük zaferin etkisi Türkiye'yi aşip diğer sömürgeleşmiş ve zulüm gören milletlerin kurtuluş mücadelesine de örnek oldu.

Diğer yandan İzmir'e ulaşmayı son hedef olarak kabul edenler, İstanbul'daki saltanat ve onun hükümeti ile yola devam etmek niyetinde idi. Fakat Mustafa Kemal Paşa devrimleri ve cumhuriyet idaresini hedef olarak seçmişti. Mustafa Kemal Paşa'nın meydan muharebelerinin başladığı günlerde kullandığı ve 1 Eylül 1922 günü ünlü stratejik takip emrini verdiği "Türkiye Büyük Millet Meclisi Orduları... Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir ileri" (Türk İstiklal Harbi, 1968: 277) ifadesi herkeşe cumhuriyet idaresinin ve devrimlerin gelmekte olduğunu hatırlatmak istiyordu.

Artık orduyu hümayun yoktu. Zaferi padişah parlamentosuna değil, TBMM'ne mal ediyordu. Yine zafer dönüşü 4 Ekim 1922'de mecliste yaptığı konuşmasında "Milletin alın yazısını doğrudan doğruya yüklenerek ümitsizlik yerine ümit, perişanlık yerine düzen, kararsızlık yerine kararlılık ve iman koyan ve yokluktan koskoca bir varlık çıkaran Meclisimiz'in, temiz ve kahraman ordularının başında ...memnuniyet içindeyim." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 2006: 360) demişti. Görüleceği üzere burada da padişah orduları değil, meclisimizin orduları diyerek en yüksek yasal makam olarak TBMM'nin olduğunu vurguladı. Hedefinde cumhuriyet vardı ve bu yolda ödün vermeden ilerlemek, yeni çağdaş bir devlet kurma fikri vardı. Bu zafer kurulacak Türk devletinin ve devrimlerin temelini oluşturdu.

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kazanılan bu büyük askeri ve siyasî zaferler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna zemin hazırladı. Mondros'u ortadan kaldıran Mudanya Ateşkes Anlaşması'nın imzalanarak Doğu Trakya'nın kurtarılmasına ve İtilâf Devletlerinin hazırladıkları Sevr Projesi'nin ortadan kalkmasına neden oldu. Ulusu bağımsız, Türk yurdunu bölünmez yaptı.

Kaynakça:

Kitaplar ve Makaleler:

A Concise History Of The Campaign In Asia Minor. (2003). Hellenic Army General Staff Army History Directorate, Athens

ALTAY, Fahrettin. (1970). “*Görüp Geçirdiklerim - 10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası*”, İnel Yayınları, İstanbul

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, (2006). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, AAM, Ankara,

ALPTEKİN, İrfan (Kurmaya Yarbay). (1949). *Yedek Subay Okulunda Okutulan Harp Tarihi Notları*, Ankara

BALKAYA, İhsan Sabri. (2003). *Büyük Taarruz Öncesi İngiltere Nezdinde Barış Girişimleri ve Türk Bağımsızlık Mücadelesinin Avrupa Kamuoyuna Duyurulması*, Cilt 19, Sayı 57

BELEN, Fahri. (1970). *Büyük Türk Zaferi, Afyon'dan İzmir'e*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

ÇALIŞLAR, İzzettin. (2007). “*Sakarya'dan İzmir'e kadar 1'inci Kolordu*”, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara

ERDEM, Nilüfer. (2009). *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)*, T.C. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü, Doktora Tezi

GÖRGÜLÜ, İsmet. (1992). *Büyük Taarruz*, Genelkurmay Basımevi, Yayın No: 92-59, Ankara

Kara Harp Okulu (KHO), (1983). *Harp Tarihi Ders Notları-Birinci Kitap*, Ankara

KAYIRAN, Mehmet, (1989). *Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı*, Cilt 5, Sayı: 15, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi

Nutuk, (1994). AAM Yayını, Ankara

Nutuk, (2008), Kozan Ofset, Ankara

ÖNDER, Mehmet. (1989). *Atatürk Konya'da*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

SARISAMAN, Sadık. (2016). *Arşiv Belgelerine Göre Büyük Taarruz*, Tarih Okulu Dergisi, Yıl 9, Sayı XXV

ŞAHİN, Hülya. (1998). *Atatürk, Cumhuriyet ve Türk Ordusu*, Erdem, Cilt 11, Sayı 32. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

TÜRKGELDİ, Ali Fuat. (1948). *Mondros ve Mudanya Mütarekeleri Tarihi*, Ankara

Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 6. Kısım, 1. Kitap, Büyük Taarruz'a hazırlık ve Büyük Taarruz, (1967). Ankara: Genelkurmay Basımevi

Türk İstiklâl Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 6. Kısım, 2. Kitap, Büyük Taarruz, (1-31 Ağustos 1922), (1968). Ankara: Genelkurmay Basımevi

Türk İstiklâl Harbi, II'nci Cilt, Batı Cephesi, 6'ncı Kısım, 3. Kitap, Büyük Taarruzda Takip Harekâtı, (31 Ağustos – 18 Eylül 1922). (1969). Ankara, Genelkurmay Basımevi

Türk İstiklâl Harbi, VII. Cilt, İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923). (1975). Ankara, Genelkurmay Basımevi

Extended Abstract :

Using the seventh article of the Armistice of Mudros as an excuse, the states that had their eyes on Anatolia for years began to share Turkish lands. Our War of Independence began on May 15, 1919, with the Greeks landing troops in the Izmir Region, which constituted the last stage of the inconveniences in the implementation of the Armistice of Mudros. They wanted to erase the great Turkish Nation and the existence of Turks from the history by dividing Anatolia among themselves. Here, the great Turkish Nation, under the leadership of Mustafa Kemal Pasha, defeated and destroyed the Greek army with the Great Offensive, which was the last phase of the War of Independence, and the Battle of the Commander-in-Chief on 30 August 1922. The Turkish Nation and the Turkish Army had been looking forward for this result for three years. With this victory, the existence of the Turkish Nation was shown to the world again and the honor and independence of the Turkish nation was saved. These battles, which have a privileged place in the history of Turkish warfare, set an example for the full implementation of war principles as well as for the conclusion of the War of Independence.

The War of Independence was fought in three phases. The first phase was the strategic withdrawal, and the enemy was removed from the Turkish headquarters and logistical resources. In order; in 1921, the First Battle of İnönü, the Second Battle of İnönü, the Battle of Aslıhanlar, the Battle of Dumlupınar, and the Battle of Kütahya-Eskişehir were fought. The second phase is the strategic defense phase, which the Turkish Army defeated the Greek army in the Battle of Sakarya, with a continuous and step-by-step struggle for 21 days and nights between August 23 and September 13, 1921, with a 100-kilometer front at a depth of 30 kilometers. Then came the third phase: the strategic offensive.

After the Battle of Sakarya in 1921, the Parliamentary Government, which started its military and political preparations, brought the Turkish army to a position where it could quickly attack from the defensive order within a year. After the necessary preparations were completed, the Turkish army made its strategic build-up in great secrecy. The financial inadequacy in the Turkish army was eliminated with a well-planned weight center.

The Greeks were defeated in the Battle of Sakarya, where fierce fighting took place day and night for 21 days; and on September 13, 1921, the Greeks retreated to the Alpu-Seyitgazi-Afyon-Ahırdağı line and took a defensive arrangement against the Turkish forces. They reinforced and strengthened this defense line, which consists of many resistance points, with various artificial obstacles.

Turkish army was consisted of 1st Army, 2nd Army, Front Reserve, Kocaeli Group and Menderes Group. In total, there were 18 Infantry Divisions and 5 Cavalry Divisions, consisting of 8659 officers, 199283 soldiers. The Greek Army of Asia Minor was consisted of the 1st Corps, 3rd Corps and the 2nd Corps in reserve. There were a total of 12 Infantry Divisions and 1 Cavalry Division. (The Greek divisions had more units than the Turkish divisions.) The Greeks had 6564 officers and 218432 soldiers. When we compare the forces of the two sides, although the number of personnel was almost equal, the Greeks had more light and heavy machine guns and cannons.

The basis of the Turkish army's offensive plan was a battle of destruction. In order to realize the political demands, the enemy's war power had to be broken. Because the Greeks had no intention of leaving Anatolia. According to the plan of the Turkish Commander-in-Chief, the Greeks would be immobilized on the Eskişehir-Afyon line, and the majority of the forces would be made a center of gravity, and Afyon would be surrounded by attacking the south side, which was considered to be strong in defense and would not expect an attack. Thus, İzmir-Afyon, the enemy's most sensitive place, would be deprived of the main strategic supply route. At the same time, it would be very difficult to hold on to other fortified positions prepared by the Greeks in depth.

The 2nd Army would attack the enemy forces of 120 000 people on a 120-kilometer front with 50 000 people between the Sakarya River and Akarçay and connect the enemy to the front; The 1st Army, under the command of Nurettin Pasha, would attack the Greek forces of 110 000 and 40 000 people from the center of gravity and the southwest of Afyon, and would break through the enemy positions and encircle them. Planning was good, but also risky. If the Greeks had noticed the situation of the 2nd Turkish army, which was weak against the Greek army on the front in numbers and strength, they could easily attack in the Konya-Ankara direction and advance into Anatolia. The success of the great offensive was to hide the southward shift of forces, to establish a center of gravity and to raid the enemy. The forces had to be moved to the south of Afyon in great secrecy.

The success of this operation depended on the fact that the main attack place, that is, the place where the center of gravity was established, was hidden from the enemy. If noticed, it was not possible to win the war and destroy the enemy. The success of the plan; The raid was dependent on the Weight Center, the Speed, the detection of the enemy from the front and the capture of the dominant hills on the 40-kilometer-wide southern front as soon as possible. By the evening of August 24, the 1st army units had largely completed their build-up and were secretly shifted to the south.

The Great Offensive began on the morning of August 26, 1922, as planned, at 05:30 with the first light of the day. The main attack area of the Turkish army was between Akarçay and Toklusivrisi in the southwest of Afyon. Eleven infantry divisions and three cavalry divisions were gathered in this region against the enemy's force of two divisions and two regiments. The Turkish offensive, which started on the morning of August 26, surrounded the Greek forces after five days of fierce fighting until August 30. The battle continued after twilight in the evening. The 1st and 2nd Corps headquarters, and the 4th, 5th, 9th, 12th, and 13th Divisions of the enemy were destroyed or captured by fierce fighting and bayonet attacks. The 1st Corps Commander, General Trikopolis, who later became the commander-in-chief, the 2nd Corps Commander General Digenis, many high-ranking soldiers and around 800 rubble managed to escape from the Kızıldaş valley. Apart from the debris of the 1st, 2nd and 7th Greek divisions that fled in the direction of İzmir in a devastated state in the Kaplangı Mountain region, there were no Greek units left to fight against the Turkish army until İzmir. The Great Offensive, which started on August 26, 1922, and the Battle of the Commander-in-Chief on August 30, 1922, concluded within five days, and the Greek forces were decisively defeated. During the follow-up operation on September 2, 1922, Greek Commander-in-Chief General Trikopolis and 2nd Corps Commander General Digenis, 13th

Division Commander Colonel Kaimpales, 190 officers and 4400 privates, and six artillery units, who fled to reach Uşak, were captured.

The surviving enemy units had to be pursued vigorously and rapidly, without interruption, to ensure their destruction without allowing the Greeks to bring reinforcements into Anatolia or shift forces elsewhere. The battles gave the Turkish Army a situational advantage that would win the whole war. It was necessary not to allow the gathering of scattered enemy units retreating in the direction of Uşak. In order to prevent this, it was necessary to capture and defeat the enemy corps withdrawing from the Eskişehir region, and to enter İzmir quickly, continuing the forward operation with the main forces. After this assessment, the Commander-in-Chief gave his historic order: "Armies, your first target is the Mediterranean, forward"

Troops receiving this directive generally performed the following follow-up tasks:

- Cavalry Corps: advanced in the general direction of Salihli-Manisa. It prevented the withdrawal of the enemy troops from Uşak, and caused minor damage to the railway.

- 1st Army: It advanced in the general direction of Uşak - Salihli - İzmir and advanced to Manisa from the north with some of its forces.

- 2nd Army: Followed in the direction of Gediz-Sındırgı-Dikili.

- 3rd Corps: 1st Division, Crew Cavalry Division, Badger Detachment arrived in the Sea of Marmara in the direction of Bandırma.

- Kocaeli Group: It stayed in the Bilecik-Yenişehir region with its weak troops, followed in the direction of Bursa with its main forces.

The pursuit operation was carried out very severely and tightly. The enemy could not hold on anywhere. The Turkish army recaptured Balıkesir on September 6, and İnegöl and Yenişehir on the northern axis. It liberated Aydın on September 7, Manisa on September 8, and the 1st Corps arrived in Kemalpaşa, the 2nd Corps in Manisa, and the 4th Corps in Turgutlu. Before noon on September 9, 1922, Turkish cavalry entered İzmir. On September 10, the Commander-in-Chief and the Western Front Command and the 1st Corps entered İzmir. Bursa was liberated on September 11, 1922.

As for the Greek army; The size of the Greek Army of Asia Minor, consisting of twelve infantry and one cavalry divisions and six independent regiments, was 218,000 according to Greek sources. Of these, six divisions and four independent regiments were completely destroyed. The six surviving divisions and two independent regiments were also unequipped, exhausted, and withdrew with few present. The death toll of the Greek army was over 100,000. The number of prisoners taken was 20,000 people.

These battles, under the Commander-in-Chief of Gazi Mustafa Kemal Atatürk, once again proved to the whole world that the Turkish nation and its heroic army are capable and powerful, and that the Turkish nation is an unenviable nation. The effect of this great victory exceeded Turkey and set an example for the liberation struggle of other colonized and oppressed nations.

An example of total war as a nation was given in the Great Offensive and follow-up operation (Strategic Offensive Phase), which was the last phase of our War of Independence. While the army was fighting at the front, supplies were carried out by the elderly, women and children who could not participate in the war.

As a result of the Great Offensive and the Battle of the Commander-in-Chief, the Greeks' desire to reach Ankara and invade Anatolia completely disappeared, and the policies of the imperialist states, especially England, that supported it, went bankrupt.

This great military victory paved the way for political victories. The signing of the Mudanya Armistice Agreement, which eliminated Mondros, led to the liberation of Eastern Thrace and the elimination of the Sèvres Project prepared by the Entente Powers. It made the nation independent and the Turkish homeland indivisible.